

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΜΑΙΟΥ, 1866.

ΤΟΜΟΣ ΙΖ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 387.

Η ΠΕΡΙΦΙΛΑΥΤΙΑ.

(Ἀπηγγέθη ἐν τῷ Ἀθηναίῳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ
Κ. Π. Παπαρρηγοπούλου.)

Πρὸ τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν ἀπέθανεν ἐν Γερμανίᾳ εἰς τῶν πολλῶν σοφῶν, τοὺς ὁποίους, ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν παρήγαγεν ἡ χώρα ἐκείνη. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὀνόματι Κάρολος Ἰούλιος Οὐέβερ, ἐν ἀκμῇ ὧν τῆς ἡλικίας περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, εἶχεν ἰδιάζουσαν ῥοπήν καὶ εὐφυίαν εἰς τὸ παίζειν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, ἐνόητε δὲ καὶ ἐμπαίζειν αὐτὰ. Ἀλλ' ἡ παιδιὰ αὕτη ἦτο πολλάκις σωφράτῃ. Μεταξὺ ἄλλων ἀξίων λόγου συγγραφῶν, ὁ ἀνὴρ οὗτος κατέλιπεν ἡμῖν καὶ συλλογὴν πραγματειῶν περὶ τῶν ποικίλων περιστάσεων τοῦ ἠθικοῦ καὶ διανοητικοῦ κόσμου. Αἱ πραγματεῖαι αὗται, ἐπιγραφόμεναι *Δημόκριτος ἢ τὰ περιλιπόμενα γελῶντος φιλοσόφου*, ἀποδεικνύουσι νοῦν ἀναλυτικώτατον καὶ ἐν πολλοῖς ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἰδίως δὲ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀλλ' ὁ πρακτικὸς οὗτος φιλόσοφος, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα ἴσως νὰ ὀνομάσωμεν Λουκιανὸν τῶν καθ' ἡμᾶς

χρόνων, πολλάκις ἀκολουθεῖ δοξασίας καὶ ἐκφέρει κρίσεις, ἃς οὐδόλως δικαιοῖ ἡ σημερινὴ κοινωνικὴ κατάστασις τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν· διότι τὸ μὲν ἐμπαρεῖται ὑπὸ τῶν φιλοσοφημάτων τῶν τότε ἐν ἀκμῇ ἐγκυκλοπαιδιστῶν, τὸ δὲ χλευάζει πικρότατα τὴν πολυλαχοῦ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ μάλιστα εἰς τὰς αὐλὰς τῶν τότε ἀπειροπληθῶν ἡγεμονίσκων, ἐπικρατοῦσαν ἀμάθειαν καὶ δεισιδαιμονίαν, ἄλλοτε δὲ πάλιν κατέχεται ὑπὸ μίσους σχεδὸν ἀγρίου πρὸς τὸν Ναπολέοντα Α', τὸν μέγαν ἄνδρα, ὅστις τότε διεῖπε τὰς τύχας τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου. Τούτου ἔνεκα προθέμενος νὰ εἰπῶ τινὰ περὶ τοῦ πάθους τῆς περιφιλαυτίας, καὶ μὴ θυνάμενος νὰ ἀκολουθήσω κατὰ πόδας τὸ περὶ τούτου κεφάλαιον τῆς προμνημονευθείσης συγγραφῆς, ἔλαβα αὐτὸ ὡς ἀφετηρίαν τῆς προκειμένης μελέτης, τῆς ὁποίας τὰ κυριώτερα στοιχεῖα θέλω διακοινώσαι εἰς τὴν ἐνταῦθα συνελθοῦσαν ἐντιμὴν καὶ χαρίεσσαν ὁμήγυριν.

Ἡ φιλαυτία, ἡ σκοποῦσα τὴν ἡμετέραν συντήρσιν καὶ ἀνάπτυξιν, εἶναι αἴσθημα ἐμπονηθὲν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλάστου, ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς κατ' ἀνθρώπον ὑπάρξεως· ἅμα ὅμως ἡ φιλαυτία ἐπιχειρήσῃ νὰ παραβάλῃ ἡμᾶς πρὸς ἄλλους, ἅμα θέσῃ ἡμῖν τὸ ζήτημα· Εἶμαι συνετώτερος, εἶμαι σοφώτερος, εἶμαι κρείττων ἐν γένει τῶν ἄλλων; τότε λαμβάνει τὸν λόγον ἡ περιφιλαυτία. Τὸ θεμελιώδες τῆς περι-

φιλαυτίας δόγμα είναι τὸ ἐγὼ, αὐτὸν μόνον ὡς πρὸς τὸ εὖ εἶναι, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ ὑπερέχειν· ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκφράζουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸ «ἐγὼ» τοῦτο, ὁ ὀξυδερκής παρατηρητὴς κατανοεῖ ἐνίοτε πολὺ ἀσφαλέστερον τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, ἢ ἐκ τῆς φυσιογνωμίας, περὶ ἣν πολλοὶ ἐνησχολήθησαν. Οὐδ' ἤθελεν εἶναι ἴσως ἀνωρελής ἡ μελέτη καὶ τοῦ τόνου τῆς φωνῆς, καθ' ὃν προφέρεται τὸ ἐγὼ ἐκεῖνο, διότι δύναται ν' ἀνακαλύψῃ ἐν τῷ ἀπεχθιστάτῳ τούτῳ λεξειδίῳ νέας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γνώσεις, ἰδίως δὲ ἐν τῇ εὐμενεστάτῃ γαλλικῇ ἐκφράσει, *s' il vous plaît*, εἰάν θέλετε, τὸ ἀφευδές τοῦ ἐγὼ δόγμα, τὸ θέλω *il me plaît*. Μόνος ὁ περὶ τὴν πολιτικὴν κρυφίαν ἀριστοτέχνης καὶ ἡ τὴν φιλαρέσκειαν εἰς ἐντέλειαν προαγαγούσα γυνὴ προφέρουσι τὸ ἐγὼ μετὰ τοσαύτης λεπτότητος καὶ ποικιλίας, ὥστε δύσκολον εἶναι νὰ συναγάγῃ τίς ἐξ αὐτοῦ συμπέρασμα περὶ τοῦ προκειμένου πάθους.

Ἐνὶ λόγῳ ἡ φιλαυτία, δηλαδή τὸ περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐπιδόσεως ἡμῶν προνοοῦν αἰσθημα, εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, τῆς ἀνθρωπίνης προόδου καὶ ἀναπτύξεως ἐν παντὶ σταδίῳ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἐνεργείας. Ἀλλ' ὅταν ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς συνέσεως μετατρέπεται εἰς περιφιλαυτίαν, καὶ ἐνθυμίζει τότε τὸν πολυθρύλητον ἐκεῖνον πῖθον τῆς Πανδώρας, ἐξ οὗ λέγεται, ὅτι προήλθον ὅλα τοῦ βίου ἡμῶν τὰ κακά. Ἡ περιφιλαυτία παρήγαγε τὴν πίεσιν τοῦ ἀσθενοῦς ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ, τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν τυραννίδα, τὴν ἔριν καὶ τὸν δόλον, μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ περιφιλαυτία, κατακυριεύσασα τὸν ἄνθρωπον, καθίσταται ἀδύνατον τὸ γνῶθι σαυτόν. Πῶς δὲ ἄνευ τῆς γνώσεως ταύτης δύναται νὰ ἐπέλθῃ μεταμέλεια καὶ βελτίωσις;

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει (Ἐπιστ. πρὸς Ῥωμ. Κεφ. 14 ἐδ. 7), «οὐδεὶς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆσ, ὁ ἐστὶ δὲν πρέπει νὰ τίθῃσι τις ὡς ὄρον καὶ τέλος τῆς ἰδίας ὑπάρξεως τὴν εὐημερίαν ἑαυτοῦ καὶ μόνου· ἡ κυριακὴ προσευχὴ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» . . ., ὅ ἐστι δὲ αὐτῆς ὁμολογοῦμεν, ὅτι πάντες ἐσμέν τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, ἀφείλοντες ἀδελφικὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην. Ἡ θρησκεία λοιπὸν διδάσκει, ὅτι ἡ ἡθικὴ ἡμῶν φύσις εἶναι ἐπικρατεστέρα τοῦ πάθους τῆς περιφιλαυτίας· αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ φιλοσοφία διὰ τοῦ στόματος τοῦ Καντίου. Ἀλλὰ τὰ ἄξιώματα τοῦ Λαροσχεφουκῶ, ὅστις ἐβίωσε καὶ ἀνεστράφη πολὺ ἐν τῷ κόσμῳ, μαρτυροῦσι δυστυχῶς ὅτι οὐδὲν ἥττον μέγα εἶναι τὸ κράτος τοῦ πάθους τούτου. Ὁ ἐγγονος αὐτοῦ, ἀπολογοῦμενος ὑπὲρ τοῦ πάππου, λέγει μὲν ὅτι οὗτος ἐγνώρισε μόνον ἀνθρώπους γηράσαντας ἐν διεσθαρμένῃ αὐλῇ, καὶ ἐβίωσεν ἐν και-

ροῖς ἐμπυλίων σπαργμῶν, ἤτοι ἔγνων δύο θέατρα, ἀπ' ὧν οἱ ἄνθρωποι εἶναι χεῖρονες ἢ ἀλλαχού· ἀλλ' ἡ παρατήρησις αὕτη δὲν ἀποδεικνύει τῇ ἀληθείᾳ ὅτι εἰς ἄλλας περιστάσεις μικρὸν εἶναι τὸ τῆς περιφιλαυτίας πάθος. Καὶ ἴσως δὲν ἔσφαλε περὶ τὴν ἐκφράσιν ὁ ἱεροκῆρυξ, ὅστις, θέλων νὰ εἴπῃ τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο «Μὴ στηρίζεσθε εἰς ἡγεμόνας, ὅτι ἄνθρωποι εἰσὶν» εἶπεν «μὴ στηρίζεσθε εἰς ἀνθρώπους, ὅτι ἡγεμόνες εἰσὶν» οὐδὲ εἶχεν ἄδικον ὁ Μοντέσκοις εἰπὼν περὶ τοῦ Φοντενέλλου, ὅτι τοσούτον ἀγαπᾷ ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε οὐδένα ἀγαπᾷ· *il est si aimable qu' il n' aime personne*.

Ἡ περιφιλαυτία εἶναι ὁ ἔσω ἡμῶν κόλαξ, ὁ ἀνοίγων τὴν θύραν εἰς τοὺς ἐξωθεν κόλακας, καὶ ὁ ἀναπληρῶν αὐτούς, ὅσῳ δὲν ὑπάρχουσιν. Ἡ δὲ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν τοῦτον κόλακα ἐμπυτος ἡμῶν εὐμένεια καταφάνεται ἐν τῇ πρώτῃ μάλιστα ἡλικίᾳ, καθ' ἣν ἡ κρίσις δὲν χαλινάγωγεῖ ἡμᾶς. Μετὰ πόσης δυσκολίας τὰ μικρὰ παιδιὰ ἀναγνωρίζουσι τὰ τῶν ὁμηλικῶν πλεονεκτήματα! Ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν ἄρρενα ἐκτιμῶσιν ἰδίως τὸ μέγα ἀνάστημα, τὰ δὲ θήλεα τὸ κάλλος, ποσάκις δὲν ἀκούομεν τὰ μὲν ἐπαιρόμενα ἐπὶ τῷ μείζονι ἀναστήματι, τὰ δὲ ἐπὶ τῇ μείζονι καλλονῇ! Θεωρητικοὶ ἐγώϊσταί, ὡς ὁ Ἐλθέτιος, ἢ οἱ φιλοσοφῶντες περὶ τοῦ «ἐγὼ» καὶ τοῦ «οὐκ ἐγὼ» εἰσὶ νήπιοι, παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς πρακτικοὺς καὶ δραστηρίους ἐγώϊστὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου, διότι οἱ μὲν τὸ πολὺ ἀναλίσκουσι μελάνην διεξάγοντες τὸν ὑπὲρ τοῦ «ἐγὼ» πόλεμον, οἱ δὲ πρακτικοὶ αὐτοῦ θεράποντες, οἱ μὴ εἰδότες οὔτε τ' ὄνομα τοῦ ἄξιώματος ὅπερ ἀκολουθοῦσιν, εἰσὶ πολλοὶ κινδυνωδέστεροι· ὁμοιάζουσι τοὺς κόκκιγας, οἵτινες δεικνύουσι τοὺς μελισσῶνας εἰς τοὺς διώκτας τῶν μελισσῶν, γινώσκοντες, ὅτι ἐκ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν θέλει χυθῇ καὶ δι' αὐτοὺς ὀλίγον μέλι. Πρὸς τούτους παραβαλλόμενοι ἅγιοι εἰσὶν οἱ ἐγώϊσταί οἱ διὰ μόνης τῆς νοθερίας θεραπεύοντες τὸ πάθος τοῦτο, ὅταν δι' ἐλαχίστου κόπου δύνανται νὰ βοηθήσωσι τὸν πλησίον. Ἡ περιφιλαυτία εἶναι τὸ ἐπικρατέστερον πάθος, τὸ ῥίπτει, εἰάν δὲν προληφθῇ, τὰς βαθυτέρας ῥίζας καὶ ἀναπτύσσει τοὺς μακροτέρους κλάδους παρὰ πᾶσιν ἡμῖν, ἄνευ διακρίσεως ἡλικίας, φύλου ἢ κοινωνικῆς τάξεως· ὁ περιφιλαυτος θεωρεῖ ἑαυτόν ὡς τὸ ὕπατον τέλος, εἰς ὃ οἱ πάντες καὶ τὰ πάντα εἰσὶν ὑποτεταγμένοι ὡς μέσα, καὶ λέγει μετὰ τοῦ Φαρισαίου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· «ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ Σοι ὅτι οὐκ εἰμί ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων» (Εὐαγγ. κατὰ Λουκᾶν 18, 11). Ἡ περιφιλαυτία ὀνομάζει ἑαυτὴν φιλοτιμίαν, ὅπως ἡ ὑπερηφανία ὀνομάζει ἑαυτὴν μεγαλορροσύνην· ἡ δὲ αὐταπάρνησις ἦν κυρίως ὁ περιφιλαυτος φέρει ἀκαταπαύστως εἰς τὰ χεῖλη αὐτοῦ εἶναι ἀπλῶν προσωπεῖον, ὅπισθεν τοῦ ὁποῦ ἐνεδρεύει τὸ θυμὸς του.

Ἡ περιφιλαυτία καταφαίνεται εἰς πάσας, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς περὶ τῶν κινωτέρων πραγμάτων κρίσεις ἡμῶν. Ἀ. γ. λέγομεν ὅτι τὰ ἄνθη ἔχουσι πλείονα ὀσμὴν τὸ ἐσπέρας, διότι τότε αἰσθανόμεθα πλείοντον τὴν ὀσμὴν διὰ τὴν ἐλάχιστον ἀραιώσιν τοῦ ἀέρος. Ὁμιλοῦμεν περὶ ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, ὅταν ἡ τῆς σελήνης σκιά ἀφαιρῇ ἡμῖν τὸ φῶς αὐτοῦ, ἐνῶ δὲν ἐκλείπει ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ δύναμις ἡμῶν τοῦ ὁρᾶν αὐτόν. Ἡ περιφιλαυτία αὐξάνει ὅσῳ ἐλάσσων εἶναι ἡ γνῶσις, διὸ παρὰ τῷ ἀπαιδεύτῳ καὶ ἀκατεργάστῳ ἀνθρώπῳ ἐκδηλοῦται ἐντονώτερον· οὗτος νομίζει, ὅτι τὰ πάντα ἐπιλάσθησαν ἕνεκεν αὐτοῦ καὶ μόνου, μηδὲ τῆς ἰδίας γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἐξαίρουμένων, ἰδιοποιούμενος ἀνηλεῶς πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ φθάσῃ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ πρὸς τοῦτο ὁρεξίν. Ὁ ἄνθρωπος φύσει ἀπαρέσκεται εἰς τὸ παρ' ἄλλων διοικεῖσθαι, ὁ δὲ μᾶλλον ἀπαιδευτός, ὁ ἔχων τὴν πλείστην τοιαύτης διοικήσεως ἀνάγκην, εἶναι ὁ μᾶλλον δυσδιοίκητος. Ὡστε ὁ θέλων οὐδὲν ἥττον νὰ διοικήσῃ αὐτὸν ἀναγκάζεται νὰ πράξῃ ὅ,τι πράττουσι τῶν ἰδιορρυθμῶν ἀνδρῶν αἱ σύζυγοι, ὅσας θέλουσι νὰ νικήσωσι τὴν διηνεκῆ τοῦ συντρόφου αὐτῶν ἀντίρρῃσιν, ἥτοι ἀναγκάζεται νὰ περικαλύπτῃ τὴν ὁποιάν ἀσκεῖ ἐξουσίαν ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἀνοχῆς καὶ συναινέσεως. Ὁ Βάκιον ὀνομάζει εὐλόγως τὴν σύγκρουσιν τῆς περιφιλαυτίας πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἄλλων καὶ ἰδίως πρὸς τὸ κοινὴν συμφέρον *experimentum crucis*, ἥτοι «σταυρὸν», ὡς ὀνομάζουσι παρ' ἡμῖν οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων πᾶσαν βασιανιστικὴν ἐπιχείρησιν.

Πρὸς κατάπαυσιν τῶν διακρούων τοῦ πλησίον ὁ περιφιλαυτός ἴσως δανείσῃ αὐτῷ τὸ μανδύλιόν του, πλείοντον ὁμῶς ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ. Πῶς θέλετε; αἱ ἀνάγκαι ὑπερεπλέονασαν, τὰ πάντα ὑπερετιμῆθησαν! ἄς εὐρεθῇ ὁμῶς αὐτός ἐν ἀνάγκῃ (καὶ πότε δὲν εὐρίσκεται!), ἔστω καὶ ἐν τῇ ἀνάγκῃ τοῦ ν' ἀναγνωρισθῇ κοινῶς ἡ κατ' αὐτὸν κατάδηλος αὐτοῦ ἀξία, ἄς εὐρεθῇ λέγομεν ὁ περιφιλαυτός εἰς ἀνάγκῃ καὶ τότε βλέπετε ἂν δύναται τις νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ἄλλο, ἢ εἰς τὸ νὰ ἀκούῃ τὰς ἀτελευτήτους ἀναπτύξεις τῆς ἀδικίας, ἥς πάντοτε εἶναι θῆμα ὁ μαργαρίτης οὗτος! Εἰς τὸν περιφιλαυτὸν τοῦτον ἐφαρμόζονται ὅσα λέγει ὁ La Bruyère περὶ τοῦ ἐπιτηδείου ἀνθρώπου (*l'habile homme*)

« Ὁ ἐντιμὸς ἄνθρωπος εὐρίσκεται μεταξὺ τοῦ ἐπιτηδείου καὶ τοῦ καλοῦ καγαθοῦ ἀνθρώπου ἂν καὶ εἰς ἀμφοτέρω ἀπόστασιν πρὸς ἑκάτερον αὐτῶν. »

« Ὅσῳ ἐκπίπτει ἡ ἡλικία κατὰστασις κοινωνίας τινὸς, τόσῳ ἐλαττοῦται ἡ ἀπόστασις ἡ διαχωρίζουσα τὸν ἐντιμὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἐπιτηδείου. Ὁ ἐπιτηδείος ἄνθρωπος κρύπτει τὰ πάθη αὐτοῦ, ἐννοεῖ ἀριστα τὸ οἰκτεῖον συμφέρον καὶ πολλὰς προσφέρει εἰς αὐτὸ θυσίας. »

« Ὁ ἐντιμὸς δὲν κλέπτει ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, καὶ οὐδένα φρονεῖ· ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἶνε ἄνθρωπος τοῦ ὁποῦ αἱ κακίαι οὐδὲ προξενοῦσι σκάνδαλον. »

« Πάντες γινώσκουσιν, ὅτι ὁ καλὸς καγαθὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐντιμὸς, ἀλλὰ μεγάλως ἀπατῶνται οἱ θεωροῦντες πάντα ἐντιμὸν ἄνθρωπον καλὸν καγαθόν· ὁ τελευταῖος οὗτος οὔτε ἅγιος εἶναι οὔτε ὑποκρίνεται τὸν εὐσεβεῖ· περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἦναι ἐνάρετος. »

Ἀφοῦ πρὸ καιροῦ σιγήσωσι τὰ ἄλλα πάθη ἐκρήγνυται σφοδρώτερά ἡ περιφιλαυτία καὶ περιπίπτει εἰς μεγάλας σοφιστείας ἀναπτύσσουσα τὸ ἀξίωμα· « Πᾶς τις ἑαυτῷ ἐγγύτερος ». Ὅσῳ πτωχότερος τῷ πνεύματι εἶναι ὁ περιφιλαυτός, τόσῳ συχνότερον καθίστησιν ἑαυτὸν κέντρον τοῦ περὶ αὐτὸν κόσμου. Ὁ Ἥλιος ὑπάρχει πρὸς φωτισμὸν αὐτοῦ, ἡ Σελήνη ἵνα τέρπῃ αὐτοῦ τοὺς νυκτερινούς περιπάτους ἢ βεμβασμούς· δυστυχῶς δὲ δὲν εἶναι μοναδικὸν παράδειγμα τὸ τοῦ Δέη τῆς Ἀλγερίας, ὅστις ἐρωτήσας Γάλλον τινὰ εἰάν ἔχῃ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἥλιον ἢ σελήνην, ἤκουσε μετὰ εὐμενεστάτου μειδιήματος· « καὶ ἡμεῖς θερμαινόμεθα ὑπὸ τοῦ Ἥλιου τῆς αὐτοῦ ὑψηλότητος, αὐτοῦ δὲ ἡ Σελήνη, αὐτοῦ αἱ ἀστέρες φωτίζουσι καὶ ἡμᾶς ἐν νυκτί ». Ἄλλως ὁμῶς ἐφρόνει ὁ μέγας Φριδερίκος ὅταν ἐθεσεν εἰς τὸν Τζήμερμαν τὸ ἐξῆς ζήτημα· εἰάν ὁ ἄνθρωπος πείθεται, ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἕνεκεν αὐτοῦ, εἰπέ μοι πρὸς τί ἐδημιουργήθησαν αἱ ἀκμώδεις τοῦ Βρανδεμβούργου ἐκτάσεις; Ἀλλὰ τί εἶναι αἱ ἐκτάσεις αὗται περιβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἀκμώδεις τῆς Ἀφρικῆς ἐρήμους; Τὸ πείθεσθαι, ὅτι ἐγεννήθη τις χάριν μόνον ἑαυτοῦ, σημαίνει σαφέστατα, καθὰ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ γάλλος Montluc, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐγεννήθη μαρὸς. Εἵπομεν πρὸ ὀλίγου, ὅτι ἡ περιφιλαυτία αὐξάνει μετὰ τῆς ἡλικίας· τοῦτο συμβαίνει μάλιστα ὅταν τὸ γῆρας ἐρχεται συνοδευόμενον ὑπὸ πικρᾶς πείρας, ὅτε ὁ ἀξίων νὰ καταστήσῃ τοὺς ἄλλους θῆματα γίνεται ἐπὶ τέλους πολυλάκις θῆμα τῶν ἄλλων. Τότε ὠρέλιμον φάρμακον εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς τύφλης τοῦ κόσμου ἀποχώρησις, προτιμότερον πάντως τοῦ ἐμμένειν ἐν αὐτῷ καὶ ἀνεχεσθαι τὸ εἶναι θῆμα τῆς τῶν ἄλλων περιφιλαυτίας· διότι ἡ τοιαύτη ἀνοχὴ καλύπτει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους περιφρόνησιν, ὅπερ τὸ μέγιστον τῶν δυστυχημάτων. Ἡ περιφιλαυτία, καθὼς μοχλὸς τῆς ἡμετέρας δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, κρατύνεται διὰ τῆς ἀτκήσεως· διὸ καὶ παρὰ ταῖς ἀνδράσι τὸ πάθος εἶναι ἰσχυρότερον, ἢ παρὰ τῷ ὠραίῳ φύλῳ. Διαρκὲς εὐτυχία φέρει τὸν περιφιλαυτὸν εἰς ἀλαζονείαν, ἐξ ἧς ὁ πάσχων δὲν ἀναγνωρίζει οὔτε ἑαυτὸν οὔτε τοὺς ἐγγυτάτους αὐτῷ· πάσχει δὲ τότε ὅ,τι ὁ ἀετός, ὅστις ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτοῦ πτήσῃ ἐκλαμβάνει βέβαια τὰ δάση ὡς πρασίνοισι τάπητας τῆς γῆς. Ἡ περιφιλαυτία τίττει συνθῶς ἀμυδραῖαν διασ-

ρέσκειαν μεταξὺ τοῦ περιφιλαύτου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ συνδεδεμένη μετὰ τῆς πονηρίας συμβιβάζεται ἐνίοτε καὶ πρὸς εὐάρεστον βίον, ἂν ὁ περιφιλαυτὸς προσπαθῇ νὰ ᾖ ἀρεστὸς τοῖς πᾶσι, φειδόμενος καὶ τῆς αὐτῶν ἀσθενείας, ἢ καὶ κολακεύων αὐτήν. Λέγεται, ὅτι μακρὸς ἐν τῇ τύρβῃ τοῦ κόσμου βίος, λεαίνει τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς τοῦτο, ἡ ἀκὸνῃ ὅμως δὲν εἶναι ὁ τοιοῦτος μακρὸς βίος, ἀλλὰ πάλιν ἡ περιφιλαυτία. Παρατηροῦντες, ὅτι οἱ περὶ ἡμᾶς συγκρούονται πρὸς τὰς ἠθικὰς ἡμῶν ὀξείας γωνίας καὶ ὅτι πάσχουμεν ἐκ τῆς συγκρούσεως ταύτης ἡμεῖς γινόμεθα ἡμῶν ἡ ἀκὸνῃ. Ἡ λογοτυφία ταυτέστιν ἡ ἐπὶ τῇ λογικῇ ὀξύτητι ὑπερηφανία, ἥτις ἀπαντᾷται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι μικρὸν ἢ οὐδόλως ἐνησχολήθησαν εἰς κτήσιν γνώσεων καὶ τὰ πάντα λύουσι διὰ τῆς κατ' αὐτοὺς ὀρθῆς κρίσεως, ἡ λογοτυφία, λέγω, φέρει εὐκόλως εἰς προπέτειαν, εἰς ἀκατάσχετον φλυαρίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκαιότητα, ὅταν ἐλλείπῃ ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ τοῦ κόσμου ἔξις. Εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς κατεχόμενον καὶ στερημένον ἀνατροφῆς καὶ ἔξεως τοῦ κόσμου ἐφαρμόζεται ὅτι λέγει ὅτι Θεόφραστος· «ὅτι τὸν ὁμιλοῦντα αὐτῷ διακόπτει ἐπιφέρει, ὅτι οὐδὲν λέγει καὶ ὅτι αὐτὸς πάντα εἶδε· καὶ ἂν ἀκούῃ αὐτοῦ, μαθήσεται.» Φέρει δὲ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦτο ἡ λογοτυφία, ὅπως ἡ πρὸς τὴν ἰδίαν κρίσιν ἄμετρος δυσπιστία φέρει εἰς τὴν ὑπερβολικὴν αἰδημοσύνην τῆς ἡγεμονίδος ἐκείνης, ἥτις οὐδὲν ἤξευρε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς γινόμενας αὐτῇ ἐρωτήσεις, ὥστε ἡ μεγάλη τῆς αὐλῆς κυρία παρενέβαινε πάντοτε λέγουσα· ἡ αὐτῆς Ὑψηλότης θέλει νὰ εἰπῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. Τὸ πάθος τοῦτο τῆς περιφιλαυτίας ἀκμᾶζει μάλιστα καὶ παροξύνεται πολλάκις παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν· ὁ Βάρτε, δραματικὸς ποιητὴς προσήλθεν εἰς τὸν θνήσκοντα φίλον αὐτοῦ Κολαρδῶ, ὅπως τῷ ἀναγνώστῃ δράμα ἐπιγραφόμενον αἷμα περιφιλαυτία». Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ φίλου. «Πρόσθε, εἶπεν ὁ τελευταῖος οὗτος, «μίαν ἔτι σκηνὴν, καθ' ἣν συγγραφεὺς ἐν ἀκμῇ ὑγείας «ἔρχεται εἰς τὸν βαρέως πάσχοντα φίλον του, ὅπως «τῷ ἀναγνώστῃ δράμα ἐκ πέντε πράξεων συγκείμενον.»

Ἡ περιφιλαυτία ἔχει πολλὰς παραφυάδας, τὴν ὑπερηφανίαν, τὴν ὑψηλοφροσύνην (τὸ orgueil τῶν Γάλλων, Hochmuth τῶν Γερμανῶν) τὴν ὑπεροψίαν, (τὸ Hofahrt τῶν γερμανῶν) τὴν ματαιοφροσύνην (vanité) ἣν ὁ Θεόφραστος ὀνομάζει μικροφιλοτιμίαν, καὶ τὴν ἰδιογνωμοσύνην, ἣς θέλομεν ἐξετάσει διὰ βραχέων.

Ἡ ὑπερηφανία ἀγωνίζεται περιπαθῶς νὰ καταστήσῃ ἐπικρατοῦσαν τὴν συνειδήσιν τῆς ἰδίας ἀξίας, συγκεντρῶσα πάσας τὰς ιδέας τοῦ πάσχοντος εἰς ἓν μόνον ἀντικείμενον, τὰ οἰκτεῖα προτερήματα· ἡ ὑπερηφανία δύναται νὰ ἐπιταθῇ μέχρι μωρίας, ἡ δὲ μω-

ρία προάγει μάλιστα τὴν ὑπερηφανίαν. Πάντες νοσοῦμεν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς ὑπερηφανίας, ἀπὸ τοῦ μεγίστου τῶν μοναρχῶν μέχρι τοῦ ταπεινοτάτου χοιροβοτκοῦ. Ὁ ὑπερήφανος ἐξαίρει ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ μὲν κοσμία καὶ λελογισμένη ὑπερηφανία συμβιβάζεται μετὰ τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους σεβασμοῦ, ἀλλ' ἡ σκαιὰ καὶ ἄλογος βλέπει μετὰ περιφρονήσεως αὐτοὺς εἰς βάθος μέγα ὑποκάτω αὐτῆς ἔρποντας, διὸ ὁ Θεόφραστος ὀρθῶς ὀρίζει αὐτὴν «καταφρόνησιν τινα, πλὴν αὐτοῦ, τῶν ἄλλων» εἶναι δὲ ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ σύντροφος τῆς ἀνικανότητος, μάλιστα ὅταν αὕτη ἀπροσδοκῆτως προαχθῇ εἰς περιωπὴν ἀξίαν λόγου.

Διὰ τὴν σχέσιν τῆς περιφιλαυτίας πρὸς τὴν ὑπερηφανίαν, αὕτη παρέχει τοὺς πλείστους ἄρρενας κατωίκους τῶν φρενοκομείων. Ἐν Βιέννῃ ὑπῆρχε ζωγράφος, κατεχόμενος ὑπὸ τῆς ιδέας, ὅτι ἦν ὁ πρίγκηψ Σχβαρτζεμδεργ. Ὁ ἱατρὸς τοῦ καταστήματος ὑπεσχέθη αὐτῷ τὴν ἀπὸ τοῦ νοσοκομείου ἐξοδὸν ἂν ἤθελε ζωγραφῆσαι πάντας τοὺς συνοίκους αὐτοῦ· ὁ πάσχων ἤρξατο τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ πολὺ ἢ πρὶν περατώσῃ αὐτήν, ἔπαυσε νὰ ᾔῃ ὁ πρίγκηψ Σχβαρτζεμδεργ καὶ ἐξῆλθεν ὑγιαίνων. Τῶνόντι ἡ ἐργασία εἶναι πολλάκις μέσον θεραπείας τῆς φρενοβλαθείας, ἰσως δὲ καὶ προφυλακτικὸν κατ' αὐτῆς, διὸ καὶ ὀλίγοιτο ἐκ τῶν ἐργατικῶν ἀνθρώπων περιπίπτουσιν εἰς τὸ νόσημα τοῦτο.

Ἡ ὑψηλοφροσύνη ἢ ἀλαζονεία, ἣν προσέξωμεν μὴ συγχύσωμεν μετὰ τῆς μεγαλοφροσύνης, ἐκδηλοῦται διὰ τῆς τῶν ἄλλων περιφρονήσεως, ἡ δὲ ὑπεροψία, ἡ ἔπαρσις διὰ τοῦ κήπου. Ἡ ἔπαρσις ὁμοιάζει τὴν μυίαν, ἥτις καθημένη ἐπὶ τῆς τεθρίππου ἀμάξης, ἀνακράζει «ὅποιον κονιορτὸν προξενῶ!» Εἰς τὴν ἔπαρσιν ἐφαρμόζεται ὁ τοῦ Θεοφράστου ὁρισμὸς «δόξειεν ἂν εἶναι ἀξίωσις πλεονεκτημάτων ἀνυπάρκτων». Ἡ ἀλαζονεία δὲν ὀδηγεῖται ὑπὸ ἀρχῶν, διότι συνήθως δορυφορεῖται ὑπὸ τῆς ἀμαθείας, συμβιβάζεται ὅμως μετὰ τῆς πρὸς τοὺς ταπεινοὺς προσεισίας, ἣν ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτῆς ἐπιδαψιλεύει. Ἡ ἀλαζονεία φέρει τὸ μέτωπον ὅσον δύναται ὑψηλὰ, ὅπερ παρατηρεῖται ἰδίως καὶ εἰς τοὺς τυφλοὺς.

Ἡ ματαιοφροσύνη εἶναι ἡ ὑπερηφανία τῶν ἀσθενῶν φύσεων, ἡ ἐκδηλουμένη διὰ μικρῶν πράξεων καὶ μικρῶν φρονιμάτων, καὶ ἐνθυμίζουσα τοὺς πῖθους οἷτινες, κενοὶ ὄντες, ἀντηχοῦσι πλειότερον· ταύτην ὀνομάζει ὁ Θεόφραστος μικροφιλοτιμίαν, καὶ ὀρίζει αὐτὴν «ὁρεξὶν ποταπὴν μικρῶν διακρίσεων». Ὁ τοιοῦτος, λέγει ὁ εἰρημένος φιλόσοφος, ἐπὶ δεῖπνον κληθεὶς ἀγωνίζεται νὰ δεῖπνήσῃ καθήμενος παρ' αὐτὸν τὸν καλῆσαντα καὶ βῶν θύσας τὸ προμετωπίδιον τοῦ θυμάτος ἀπάντικρυ τῆς εἰσόδου ἀναρτᾷ, στέμμασι μεγάλαις περιθήσας, ὅπως οἱ εἰσιόντες ἴδωσιν ὅτι βῶν

ἔθυσεν. Καὶ κυναρίου δὲ τελευτήσαντος αὐτῷ μνήμα καὶ στηλίδιον ποιήσας ἐπιγράφει α Κλάδος Μιλισταῖος υἱ ἀπόγονος δηλ. τῶν περιφήμων μελιταίων κυνῶν. Ἡ ἰδιογνωμοσύνη εἶναι ἄλλη τῆς μωρᾶς ὑπερηφανίας, παραφυᾶς πειθομένη, ὅτι τὰ πάντα δεόν νὰ ρυθμίζονται κατὰ τὴν οἰκείαν κρίσιν. Ἀπόρροια τῆς τοιαύτης ὑπερηφανίας εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλους, ἡ ραδιουργία, εἰς ἣν ἀρέσκονται οἱ ἄνθρωποι καὶ χωρὶς ἰδιωτελοῦς σκοποῦ, καὶ μόνον διότι πείθονται, ὅτι ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο πνευματικὴ δεξιότης, ἐφ' ἣ διαπρέπουσιν.

Ἡ ὑπερηφανία, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ὑπεροψία ἡ ματαιοφροσύνη καὶ ἡ ἰδιογνωμοσύνη ἔχουσι κυρίως καὶ ἰδίως ἀντικείμενον αὐτὸν τὸν πάσχοντα, ἐνῶ ἡ περιφιλαντία, ἥτις ἐκδηλοῦται καὶ διὰ τῆς φιλαρχίας, τῆς φιλοδοξίας, καὶ τῆς δοξοκοπίας, ἔχει ἀντικείμενον τὰς σχέσεις ἡμῶν πρὸς τοὺς περὶ ἡμᾶς, πάντα δὲ τὰ πάθη ταῦτα εἰσὶν ὑπερταρκώσεις τῆς θεμιτῆς καὶ σώφρονος φιλαυτίας, διότι ἡ φιλαυτία εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ στέλεχος, ἐξ οὗ φύονται τὰ εὐγενέστερα καὶ τὰ ἀγενέστερα ἡμῶν πάθη, πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ καὶ πᾶσαι αἱ κακίαι ἡμῶν.

Ὁ μὲν ὑπερήφανος ἀποφεύγει τοὺς ἑαυτοῦ ἀνωτέρους, ὁ δὲ ματαιόφρων ὠθεῖται μᾶλλον πρὸς αὐτοὺς, ἐνῶ ὁ ὄντως χρηστὸς καὶ τίμιος ἀδιαφορεῖ περὶ αὐτῶν. Συνειδὼς τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ἀρίνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέγωσιν ὅ,τι θέλωσι· ἐνδιαφερόμενος περὶ τίνος ἐρωτᾷ «τί ἄνθρωπος εἶναι» ἐνῶ ἄλλοι ἐρωτῶσιν «τί νος υἱὸς εἶναι, ἡ τί ἀξίωμα ἔχει; Ἡ ὑπερηφανία ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐξηγηθείσῃ ὑπερβολῇ αὐτῆς εἶναι πάθος σοβαρὸν καὶ δυσάρεστον, ἐνῶ ἡ ματαιοφροσύνη εἶναι ἀστεῖον καὶ ἱλαρὸν πάθος, τὸ ὅποιον παρακολουθοῦσι πολλάκις κοινωνικαὶ ἀρεταί, ὅπως παρακολουθοῦσι τὴν ὑπερηφανίαν, ἡ φιλαλήθεια, ἡ φιλοτιμία, ἡ εὐστάθεια καὶ ἡ μεγαλοψυχία.

Ἡ κοσμία ὑπερηφανία εἴπομεν εἶναι ἡ συνειδήσις τῆς οἰκείας ἀξίας, τῆς ἀγωνιζομένης νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Ἐπιδιώκει δὲ μᾶλλον τὸν διαρκεῖ ἡ τὸν πρόσκαιρον θαυμασμόν. Ἡ δόξα παραμαρτυρεῖ πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπερηφανίαν ὥς ἡ σκιά πρὸς τὸ σῶμα ὅτε μὲν ἡγουμένη, ὅτε δὲ ἐπομένη, καὶ ὅτε μὲν μεῖζων, ὅτε δὲ ἐλάσσων. Ἡ δόξα εἶναι καὶ τῆς ἀθανασίας ἡ σκιά.

Ἡ μεγαλοψυχία εἶναι ἀρετὴ δι' ἧς ἐν τῇ τῶν παθῶν συγκρούσει, νικᾷ τὸ λογικόν, διὸ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἡ ἐρασμιωτάτη θυγάτηρ τῆς θεμιτῆς φιλαυτίας.

Ἐνθυμηθῶμεν τὸν Ῥωμαῖον Γαίον Μάρκον, τὸν ἐπικληθέντα Κοριολάνον. Ὡς γνωστὸν ὁ ἀνὴρ οὗτος μεγάλας προτενεγκιών εἰς τὴν πατρίδα του ὑπηρεσίας καὶ εἰς ὑπατον βαθμὸν δόξης προαχθεὶς, ἐκίνησε τὸν ῥθόνον τῶν δημωκόπων καὶ τοῦ ὄχλου καὶ κατηγο-

ρηθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὴν πεινὴν τῆς ἀειφυγίας. Θέλων δὲ νὰ ἐκδικηθῇ ἀπῆλθεν εἰς τοὺς θανασίμους ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς Ῥώμης ἐχθροὺς, τοὺς Οὐλοῦσκους καὶ ἀναδειχθεὶς στρατηγὸς αὐτῶν αὐτοκράτωρ, ὠδήγησεν αὐτοὺς κατὰ τῶν Ῥωμαίων, κατετρόπωσε τοὺς στρατοὺς αὐτῶν καὶ ἔφερε τὴν Ῥώμην εἰς τὸν ἐσχατον κίνδυνον· τότε ἡ μήτηρ τοῦ Κοριολάνου Οὐλομένηα μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ καὶ πολλῶν ἄλλων Ῥωμαίων δεσποινῶν ἐπῆγον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐλοῦσκων ὅπως πείσωσι τὸν Κοριολάνον εἰς εἰρήνην πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἐντεύξει τῆς μητρὸς μετὰ τοῦ υἱοῦ πῶσα τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ συγκρουόμενα πάθη! Ἦκουε τῆς μητρὸς, καὶ τῆς συζύγου, καὶ τῶν τέκνων τοὺς θρήνους, ἐν οἷς διέκρινε τὴν φωνὴν τῆς μητρὸς λέγουσαν, ὅτι ἡ γλυκυτάτη στιγμή τῆς μετ' αὐτοῦ ἐνώσεως αὐτῆς τε καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, μετὰ μακρὰν, ἐν κινδύνους ἀπουσίαν, ἣν δι' αὐτὰς φοβερά καὶ ἀπαισία, διότι ἐν τῷ υἱῷ, τῷ συζύγῳ καὶ τῷ πατρὶ ἔβλεπον τὸν ἄνδρα, τὸν ἐχθρικῶς ἀπειλοῦντα τῆς πατρίδος τὰ τεῖχνη· ὅτι οὔτε τῆς προσευχῆς τὴν παρηγορίαν ἔχουσιν αὐτοῦ οἱ οἰκεῖοι, διότι δὲν δύνανται νὰ προσευχηθῶσι συγχρόνως ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὲρ τοῦ συζύγου, καὶ πατρός· ὅτι ἡ μήτηρ δὲν θέλει ἐπιζῇσει εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀγώνων αὐτῆς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης· ἂν δὲν πείθῃ αὐτὸν εἰς ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν, δὲν θέλει οὗτος ἀπέλθῃ κατὰ τῆς πατρίδος, ἡ πατὼν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τῆς μητρὸς του, ἥτις δὲν δύναται νὰ περιμένη τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θέλει ἰδῇ τὴν πατρίδα θριαμβεύουσαν κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἡ τὸν υἱὸν αὐτῆς θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πατρίδος.

Εἰς ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ, ὅσα ἔλεγεν ἡ μήτηρ, ὁ Κοριολάνος ἐσιώπα. Ἐσιώπα δὲ, διότι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ συνεκρούοντο μεγάλα καὶ φοβερά πάθη πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς σώφρονος φιλαυτίας. Τὸ μῖσος πρὸς τοὺς ὀχλαγωγούς, ἡ ἐκδικησις διὰ τὴν ἀδικὸν καταδίωξιν, ἡ περιφιλαντία ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐξουσίας, ἣν διεῖπε, ἀφ' ἐτέρου ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν μητέρα, ἡ στοργὴ πρὸς τὰ τέκνα, τελευταῖον καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀγαθὴν ἑαυτοῦ μνήμην ἀγάπη. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εὐγενῆ αἰσθήματα ἦσαν τὴν νίκην. Ἰδοὺ τῆς μεγαλοψυχίας τὸ ἔργον.

Μεταξὺ κοινῶν καὶ ἀναγώνων ἀνθρώπων οὐδὲν κινδυνωδέστερον, ἢ τὸ νὰ μὴ λογίζεται τις ὑπερήφανος, διότι οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ἐκλαμβάνουσι τὴν μετριοφροσύνην ὡς ὁμολογίαν τῆς ἀναξιότητος. Ἐντεῦθεν ἡ μετριοφροσύνη τοῦ ὁμολογουμένως ἱκανοῦ ἀνδρὸς εὐχαριστεῖ καὶ τοὺς κοινούς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως αἱ ἐν φωταυγῇ εἰκόνι σκιαὶ εὐχαριστοῦσι πάντας τοὺς θεωμένους αὐτήν, καὶ ἐξαίρουσι τὰ φωτεινὰ αὐτῆς μέρη.

Ἡ μετριοφροσύνη, ἡ χαριεστάτη κόρη τῆς αὐτοσυνειδήσεως διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς καθ' ὑπόκρισιν ταπεινότητος, ἥτις ὀνομάζει ἐαυτὴν δούλην τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, ἡξίου ὅμως νὰ ἄρχῃ τοῦτε ὑλικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἡ μετριοφροσύνη δὲν ἐπιδιώκει τιμὰς καὶ διακρίσεις, δέχεται αὐτὰς εὐγνωμόνως προσερομένας, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν ἐξαίρει ἐαυτὴν διὰ τοῦτο. Ὁ Γασσενδῆ, ἐπιστημότατος γάλλος φιλόσοφος τῆς 17 ἐκατονταετηρίδος, ἐταξείδευε ποτὲ ἐκ Παρισίων μετὰ τινος εὐπατρίδου εἰς Προβεγγίαν, καὶ ἐφθάσεν εἰς Γρενόβλην. Ἐκεῖ ὁ εὐπατρίδης ἐντάμωσε φίλον του, ὅστις τῷ εἶπεν, ὅτι μαθὼν τὴν ἀριζὴν τοῦ Γασσενδῆ, ἐμελλε νὰ ἐπισκευθῇ αὐτόν. «Ἦν πρόσλαβε καὶ ἐμὲ εἰς τὴν ἐπίσκεψιν», τῷ εἶπεν ὁ εὐπατρίδης «πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶ τὸν ἄνδρα». Ὅταν δὲ ἐπεσκέφθησαν τὸν Γασσενδῆ πόσον ἐξεπλάγη ὁ εὐπατρίδης ἐκεῖνος ἰδὼν, ὅτι ἐπεσκέφθη ἄνθρωπον, ὃν εἶχε παρ' ἐαυτῷ ἐπὶ τοσαύτας ἡμέρας ἐν τῇ ἀμάξῃ ἀπὸ Παρισίων μέχρι Γρενόβλης, χωρὶς νὰ τῷ δοθῇ ἀφορμὴ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἦτον ὁ Γασσενδῆ. Τὸ ἀντίθετον τῆς ὑπερηφανίας εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, ἣν οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔτασσον μεταξὺ τῶν ἀρετῶν, ὀνομάζοντες αὐτὴν μικροψυχίαν, κατ' ἀντίθεσιν τῆς μεγαλοψυχίας.

Μεμφομένοι ὅμως τὴν ταπεινοφροσύνην δὲν ἐννοοῦμεν τὴν λελογισμένην, τὴν ἀληθῆ, καὶ ἐκ τῆς αὐτοσυνειδήσεως συναγομένην, ἀλλὰ τὴν ἐξ ὑποκρισίας ταπεινοφροσύνην, ἣν παρήγαγεν ἡ διαστροφή τῶν θείων δογμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν, τὴν διὰ μόνων τῶν χειλέων ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύττουσιν ἐαυτὴν ἀναξίαν δούλην, καὶ ὅμως διώκουσαν πᾶσαν ἐξουσίαν τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ καπουκίνου, ὅστις ἀναφερθεὶς εἰς τὸν Μεγάλον Φρεδερίκον περὶ τινος ὑποθέσεως ὑπεγράφη «Ὁ ἀνάξιος ἀδελφός» καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλέως τὸ ἐπισφώνημα «Θέε μου! καὶ τίνας λοιπὸν εἶναι ἄξιος ὁ ἄνθρωπος, ὅταν οὔτε «καπουκῖνος δὲν ᾔναι ἄξιος!» Τὴν ἀληθῆ τῆς καρδίας ταπεινότητα ἐμποιεῖ τὸ εἰς πάντα χρηστὸν ἄνθρωπον προσῆκον αἶσθημα τῆς εἰς τὸν Θεὸν προσηλώσεως διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα αὐτοῦ θαύματα, ἐν οἷς οὐ μικρὰν θέσιν κατέχει αὐτός ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο δὲν ἔναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἐύλογον τοῦ ἀνθρώπου μεγαλοφροσύνην ἐπὶ τῇ περικωπῇ εἰς ἣν ἐφθάσεν, ὅταν στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ὀπίσω βλέπει, πόθεν ὠρμήθη καὶ ἐπανάγων αὐτὸ ἐνώπιόν του, βλέπει πῶς ἐφθάσε, συνειδῶς, ὅτι ἡ πορεία αὕτη εἶναι αὐτοῦ τὰ τε ἔργα καὶ ἡ ἀμοιβή.

Ἐντεῦθεν εὐγενέστατον εἶναι τὸ αἶσθημα τῆς μεγαλοφροσύνης τοῦ εὐφυοῦς καὶ εὐσταθοῦς ἀνδρός, διότι εἶναι ἡ ἀκριβὴς συνειδήσις τῆς ἀξίας αὐτοῦ. Ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν δέχεται νόμον παρ' ἑτέρου, ἢ μόνον ὅταν ὁ ἕτερος οὗτος ᾔναι τὸ ὄργανον τῆς κο-

νῆς τοῦ ἔθνους βουλήσεως· αἱ πράξεις αὐτοῦ συνάδουσιν πρὸς τὰ φρονήματα καὶ ἀνένδοτος εἶναι ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, διότι, οὐδὲν ἐπιχειρεῖ, πρὶν ἢ μετρήσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, καὶ πεισθῇ, ὅτι δὲν εἰσὶν ἥττονας τοῦ ἐπιχειρήματος. Δὲν φιλεῖ ὡς μισήσων, οὔτε μισεῖ ὡς φιλήσων. Οὐδέποτε ἐκδικεῖ τὰς προσβολὰς, ἀλλὰ δὲν προσβάλλεται ἢ ἀπαξ μόνον. Γαλοῖον βεβαίως τὰ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς δωρήμασι τῆς τύχης, συγχωρεῖται ὅμως τὸ φρόνημα τοῦτο ἐπὶ τῆς δωρήμασι, ἅπερ ἐδωρίσατό τις ἐαυτῷ, ἥτοι ἐπὶ τῇ διαπλάσει τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας. Ἡ ἐπὶ τοῖς δωρήμασι τῆς τύχης μεγαλοφροσύνη ὁσπερ αἰσθάνεται διὰ τοῦ εὐλόγου χλευασμοῦ ὃν ἐπισύρει κατ' ἐαυτῆς, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐτι θιασῶται τῆς ἀκράτου ἰσότητος, οἵτινες δὲν ἀναγνωρίζουσιν οὔτε τὰ διὰ τῶν ἰδίων πόνων κερδαινόμενα δωρήματα, ὡς στοιχεῖα ὑπεραχῆς· ἡ κοινὴ ὅμως συνείδησις θάσσαν ἢ βραδίον διαγιγνώσκει τὰ ἐλαττήρια τῆς τοιαύτης πρὸς τὴν ἰσότητα ῥοπῆς, ἅπερ εἶναι ἡ ἀξιοκαταφρόνητος φυγοπονία καὶ ὁ φθόνος. Τίς δύναται λ. χ. νὰ κατακρίνῃ τὸν Μαυρίκιον τὸν Νασσαυίαν, ὅστις ἐρωτηθεὶς, τίνα θεωρεῖ πρῶτον τῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ στρατηγῶν, ἀπήντησεν «ὁ Σπινόλας εἶναι ὁ δεύτερος;» Ἡ τὸν μέγαν Ναπολέοντα ὅστις ἐρωτηθεὶς ἐν τῇ νήσῳ Ἑλβὰ ὑπὸ ἀγγλοῦ, τίς ὁ μέγιστος τῶν τότε στρατηγῶν, προσθέντος δὲ μάλιστα τοῦ ἐρωτήσαντος καὶ τὴν ἰδίαν γνώμην ὑπὲρ τοῦ Οὐελ-λινγκτῶνος, ἀπήντησεν «εἰσέτι δὲν ἠγωνίσθη πρὸς ἐμὲ». Ἀλλ' ἡ καλλίστη ἀπάντησις εἰς τοιαύτας ἐρωτήσεις εἶναι ἡ τοῦ ἡμετέρου Ἑπαμινώνδου, ὅστις, προσκληθεὶς νὰ ἀποφανθῇ τίς μεταξὺ αὐτοῦ, τοῦ Χαβρίου καὶ τοῦ Ὑφικράτους εἶναι ὁ κρείττων στρατηγός, ἀπήντησεν «Περιμενόμενος τὸν θάνατον καὶ τῶν τραῶν.» Ὁ ἀληθῶς διακεκριμένος ἀνὴρ εἶναι κατά τι ψυχρὸς, δυσζύμβολος καὶ σκυθρωπός· καθὼς λέγει ὁ Πλούταρχος δὲν ἀγαπᾶται δὲ πολὺ, διότι ἡ περιφιλανθία τῶν ἄλλων δὲν ἀρέσκειται εἰς τὰς ὑπερεχούσας ἀρετὰς τοῦ πλησίον· ὁ ἄνθρωπος, περὶ οὗ πάντες λέγουσι καλὰ, εἶναι μέτριος, οἱ δὲ ἀληθῶς μεγάλοι ἄνδρες ἐπευφημύμενοι παρὰ πάντων, ἐρωτῶσιν ὡς ὁ Φωκίων, «Οὐ δὴ πού τι κακὸν λέγων ἐμαυτὸν λέλκθαι;» Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες δὲν ἐπιδιώκουσι τὸ ἀρέσκειν τοῖς πᾶσι, ἀλλὰ καὶ τὸ οὐδενὶ ἀρέσκειν εἶναι βεβαίως πικρὸν· ἡ χρυσὴ μεσότης εἶναι καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀρέσκειν εἰς τοὺς κρείττους. Ἐὰν ὅμως προέκειτο νὰ ἐκλέξῃ τις μεταξὺ τοῦ τοῖς πᾶσι καὶ τοῦ οὐδενὶ ἀρέσκειν, εὐρέθησαν ἄνδρες προτιμήσαντες τὸ δεύτερον. Ἡ ταπεινότης καὶ ἡ μετριοφροσύνη ἐν καιροῖς διαφθορᾶς καὶ ἀκαλασίας ὁμολογητέον, ὅτι πολλάκις καταπνίγουσι τὴν ἀληθῆ ἀξίαν, ἀλλ' ἐπὶ ἐνεργοῦ βίου καὶ ἀληθῶς ἐξάρχων προτερημάτων, ἐξαίρουσι αὐτὰ· ὁ Λαουδὸν, στρατηγὸς ἐπιστημότατος τῆς Μαρίας Θηρεσίας, κα-

ταλαμειάνων πάντοτε τὴν ἐσχάτην θέσιν ἐν πάσαις ταῖς ἐν τῇ αὐτῇ τελεταῖς, ἔπραξε τὸ αὐτὸ, καὶ ὅταν προσελθῇ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Φρειδερίκου εἰς τὸ γεῦμα αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔσμεν αὐτὸν παρ' ἐαυτῷ εἰπὼν· « Προτιμῶ νὰ σὲ ἔχω πλησίον μου ἢ κατέναντί μου, » αἰνιττόμενος τὰς μάχας ἐν αἷς συνηντήθησαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν παράδειγμα συγκινητικώτατον τῆς εὐγενοῦς ταύτης μετριοφροσύνης, τὸ τοῦ στρατηγοῦ Καβαινιακ. ὁ στρατηγὸς αὗτος ἦν εἰς τῶν πολλῶν ἀξιωματικῶν τοὺς ὁποῖους ἀνέδειξε καὶ προήγαγεν ὁ ἐν Ἀλγερῇ ἀπὸ τοῦ 1830 ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διεξαγόμενος ἄγων κατὰ τῶν Ἀράβων· ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ εἶχε διαπρέψει καὶ ἕτερος στρατηγός, προαχθεὶς μάλιστα εἰς ἀνώτερον ἀξίωμα, διὰ τε τὴν ἀπαράμιλλον αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ δεξιότητά, ὁ Λαμορισιέρρος. Αἱ πολιτικαὶ περιπέτειαι τῆς Γαλλίας ἀνύψωσαν τὸν Καβαινιακ μετὰ τὰς αἱματηρὰς σκηναὶς τοῦ Ἰουνίου 1848 εἰς τὸ ὑπάτον τῶν ἀξιωματίων, αὗτος δὲ ἔσπευσε νὰ διορίσῃ ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν Λαμορισιέρρον, ὑπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ὑπηρετήσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ὑποστράτηγος. Κατὰ τινὰ συνεδρίασιν τῆς τότε συντακτικῆς συνελεύσεως ἐκατηγορήθη ὁ Λαμορισιέρρος ἐπὶ παραβάσει καθηκόντων, ὁ δὲ κατηγορῶν, ἀναπτύξας τὴν κατηγορίαν, ἐπὶ τέλους ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ, ὡς ἔλεγε, πῶς ὁ στρατηγὸς ἐκεῖνος, τοιοῦτος ὢν, τοιαῦτα πράττων, ἐξακολουθεῖ προϋστάμενος τοῦ στρατοῦ. Τότε ἦλθεν εἰς τὸ βῆμα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἀπέκρουσε τὰς αἰτιάσεις κατὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν διὰ τῶν ἀκαταμαχῆτων ἐπιχειρημάτων, ἅπερ τῷ ὑπηγόρευσεν ἡ ἀκριβὴς τῶν πραγμάτων γνῶσις καὶ ἡ σταθερὰ πεποίθησις περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀρετῆς τοῦ προσβληθέντος ὑπουργοῦ· περαίνων δὲ τὸν λόγον ἀνέκραξε. « Τὸ κατ' ἐμὲ, εἴαν ὑπάρχῃ τι διὰ τὸ ὅποσον ἀπορῶ εἶναι, ὅτι αὐτὸς κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν, ἐνῶ ἐγὼ ἵσταμαι ἐν τῇ πρώτῃ ». Καὶ ἡ συνέλευσις ὀρθία ἐπεκρότησεν εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, οἵτινες μεγαλύνουσι καὶ καλλύνουσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου καὶ ἀφελοῦς ἀνδρός.

Ταῦτα περὶ τοῦ νοσήματος τῆς περιφιλαυτίας καὶ τῶν παραφυάδων αὐτῶν. Ἀλλὰ εἶναι ἄραγε ἄφροντον καὶ ἀνίατον, οὐδαμῶς· ἡ περὶ τούτου σκέψις ὡς καὶ πᾶσα ἡ μελέτη αὕτη δὲν θέλει ἴσως θεωρηθῇ ἄτοπος ἐν ταῖς παρούσαις μάλιστα ἀγίαις ἡμέραις, καθ' ἃς ἰδίως ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς θρησκείας ἡμῶν τὸ καθήκον νὰ ἀνεξετάζωμεν τὴν ἠθικὴν ἡμῶν κατάστασιν, προσπαθοῦντες νὰ βελτιώσωμεν αὐτήν. Ὁ θέλων λοιπὸν νὰ ἱαθῇ ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος, ἅς προσπαθῇ ἐν πρώτοις νὰ γνωρίσῃ ἐαυτὸν καὶ ἅς προσέχῃ εἰς

τὰς δύο ἐντολάς, ἐν αἷς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταὶ κρέμανται. « Ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. » Ἡ διττὴ αὕτη ἀγάπη φέρει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἐντολῆς, ἣν πρόκειται νὰ ἐκτελέσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἀς ἐπιμελῇται τῶν θεῶν δωρημάτων, δι' ὧν εἶναι προικισμένος, τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας. Ὁ μὲν ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν, τὴν ἀκαταμέτρητον δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου· δι' αὐτοῦ κτώμεθα τὴν συνείδησιν, τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ἀξίας καὶ προβαίνωμεν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως ἡμῶν· δι' αὐτοῦ κρατοῦμεν τῆς περὶ ἡμᾶς ἀπροσώπου φύσεως, δι' αὐτοῦ χρώμεθα ταῖς δυνάμεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ φυσικὴν ἡμῶν εὐημερίαν· αὕτη εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς θείας ἡμῶν καταγωγῆς καὶ ἡ ἐγγύησις τοῦ κρείττονος ἡμῶν μέλλητος. Ἐπιμελούμενοι ὅμως τοῦ νοῦς, ἥτοι τῆς δυνάμεως ἡμῶν, μὴ παραβλέψωμεν τὴν καρδίαν· ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς, τίκτει τὴν ἀγάπην, τὴν ἐξευγενίζουσαν τὴν δύναμιν. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ ἐλαττήριον τὸ κινεῖν τὴν δύναμιν ἐκείνην πρὸς πᾶν γενναῖον ἔργον. Ἡ σωτηρία ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἡ εὐγενὴς ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ μακαρία ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἀγνίζουσα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς περιφιλαιτίας, ἀποτρέπει ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ ἀγενοῦς πάθους· αὕτη γεννᾷ τὰς ὑπάτους τῶν ἀρετῶν, αὕτη προσεγγίζει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν, αὕτη ἀποδεκνύει τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς θεῖον πλάσμα.

ΦΑΝΤΑΣΙΟΚΟΠΙΑ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Alfred de Musset.)

(Συνέχ. ἴδε φυλλάδ. 383, 386.)

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

ΜΑΤΘΙΑΔΗ, μόνη.

Ἀφ' οὗ δὲν ἔχω ἐκεῖνο, θὰ κάψω λοιπὸν τὸ ἄλλο. (Διευθύνεται πρὸς τὸ γραφεῖον αὐτῆς καὶ ἐξάγει τὸ βιβλάντιον ὅπερ ἐπλεξεν.)

Ἄθλιον, σὲ ἡσπαζόμην πρὸ ἐλπίου καὶ ἐνθυμεῖσαι τί σ' ἔλεγα; Φθάνομεν ἄργά, καθὼς βλέπεις. Δὲν σε θέλει, οὐδ' ἐμὲ πλέον θέλει.

(Βλυσιάζει πρὸς τὴν ἐστῆαν.)

Τί παραφροσύνη νὰ κατασκευάζῃ τις ὕνειρα! Δὲν πραγματοποιοῦνται ποτέ. Διὰ τί αὐτὸ τὸ ἐπαγωγόν, αὐτὸ τὸ ἀκατανίκητον θέλητρον, ἕνεκα τοῦ ὁποῖου μετ' ἀγάπης προσκολλώμεθα εἰς μίαν ἰδέαν; Διὰ τί ἔχομεν τόσην εὐχαρίστησιν ἀκολουθοῦσαι αὐτήν, ἐκτελοῦσαι αὐτήν ἐν τῷ κρυπτῷ; Πρὸς τί ὅλα ταῦτα; διὰ νὰ κλαίωμεν κατόπιν. Τί λοιπὸν ζητεῖ ἡ ἀνηλεὴς τύχη; Ποῖαι φροντίδες, ποῖαι δεήσεις ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ εὐοδωθῇ ἡ ἀπλουστέρα εὐχή, ἡ